

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019). Спеціальність – 281. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2022.9.16>

УДК 351:1

Д. О. Рубан,

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9724-1377>

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРИНЦИПИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ОСНОВА УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ

D. Ruban,

Postgraduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

EUROPEAN PRINCIPLES OF PUBLIC ADMINISTRATION AS A BASIS FOR IMPROVING THE DEVELOPMENT MECHANISMS OF LOCAL DEMOCRACY

У статті досліджено та узагальнено європейські принципи публічного управління та визначено на цій основі основні напрями удосконалення механізмів розвитку місцевої демократії.

Зазначено, що основним системним документом у цій сфері є Європейська Хартія місцевого самоврядування, яка ратифікована в Україні, однак реформи не завершилися та потребують перегляду в частині удосконалення механізмів. Ключовими чинниками удосконалення механізмів розвитку місцевої демократії є стратегічні цілі соціально-економічного

розвитку, орієнтація суспільства на глобальні цілі сталого розвитку, розвиток цифрових технологій, інші. Нова реальність, яка формується в Європі через війну в Україні, вимагає адаптивності та швидкості реагування на нові виклики місцевого самоврядування, і не лише в Україні. Саме тому місцеве самоврядування має характеризуватись високою динамікою реагування на виклики та загрози, високою активністю у вирішенні широкого спектру питань, зокрема, соціальної ізоляції, швидкого розгортання системи оповіщення населення про надзвичайні ситуації в регіоні, створення безпечних умов для проживання переміщеного населення, формування систем територіальної оборони, тощо.

Саме під дією зазначених чинників виникає потреба у осмисленні принципів.

Узагальнення певного зарубіжного досвіду в частині розвитку місцевої демократії дозволило виокремити певні особливості в окремих країнах, однак зазначено, що безпосередньо місцеве самоврядування є керівним принципом публічного управління в країнах ЄС.

В статті розглянуто ключові групи принципів, які визначають сферу застосування безпосередньо принципів розвитку місцевої демократії. Зазначено важливість принципів публічного управління, європейських стандартів в сфері муніципального управління, принципи адміністративного права, принципів доброго врядування, інших.

Зроблено висновок про необхідність перегляду базисних принципів та механізмів їх реалізації в сфері місцевого управління відповідно до нових умов та викликів.

Акцент в статті зроблено на вивченні принципів та механізмів реалізації такої форми місцевої демократії як е-демократія. Зазначено, що Рада Європи вже розробила принципи е-демократії, вказано основні інструменти їх реалізації. Представлено досвід застосування інструментів е-демократії в Україні.

The article examines and summarizes the European principles of public administration, and on this basis, the main directions for improving the mechanisms for the development of local democracy are determined.

It is noted that the main systemic document in this area is the European Charter of Local Self-Government, which has been ratified in Ukraine. Still, the reforms have not been completed and require revision in terms of improving mechanisms. The key factors in improving the mechanisms of the development of local democracy are the strategic goals of socio-economic development, the orientation of society towards the global goals of sustainable development, the development of digital technologies, and others. The new reality that is forming in Europe due to the war in Ukraine requires adaptability and speed of response to new challenges of local self-government, not only in Ukraine. That is why local self-government should be characterized by the high dynamic response to challenges and threats, high activity in solving a wide range of issues, in particular, social isolation, rapid deployment of a system for notifying the population about emergencies in the region, creating safe conditions for the displaced population to live, forming territorial defense systems, etc.

It is under the influence of these factors that there is a need to understand the principles.

The generalization of certain foreign experiences in the development of local democracy made it possible to single out certain features in individual countries. However, it was noted that local self-government is the guiding principle of public administration in EU countries.

The article examines the key groups of principles that determine the scope of direct application of the principles of the development of local democracy. The importance of the principles of public administration, European standards in municipal administration, principles of administrative law, principles of good governance, and others is indicated.

It was concluded that it is necessary to review the basic principles and mechanisms of their implementation in the local government under new conditions and challenges.

The emphasis of the article is on studying the principles and mechanisms of implementing such a form of local democracy as e-democracy. It is noted that the Council of Europe has already developed the principles of e-democracy, and the main tools for their implementation are indicated. The experience of using e-democracy tools in Ukraine is presented.

Ключові слова: *місцева демократія, принципи, механізми, удосконалення, чинники, е-демократія.*

Keywords: *local democracy, principles, mechanisms, improvement, factors, e-democracy.*

Вступ. Європейська Хартія місцевого самоврядування [3] була ратифікована в Україні ще в 1997 році, однак реформи системи публічного управління у цій сфері не лише відбуваються сьогодні, а й потребують чіткої реалізації за рахунок застосування комплексу інноваційних механізмів в майбутньому.

23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що відкриває можливості отримання фінансової допомоги для трансформації суспільства на шляху до повноцінного членства. Відповідно до цих орієнтирів серед стратегічних цілей реформування системи публічного управління в частині територіальної організації влади залишається завдання формування ефективного місцевого самоврядування. До раніше визначених завдань додаються виклики військового часу, що ставить нові вимоги перед місцевим самоврядуванням. Так, станом на 17.08.2022 року за даними Міністерства інтеграції у тимчасовій окупації перебували 323 громади [9], ряд територій відчули труднощі з адаптацією внутрішньо-переміщених осіб.

З іншого боку високий рівень самоорганізації суспільства під час війни на локальному рівні свідчить про те, що населення в частині реалізації принципів місцевої демократії є більш розвинутим порівняно з органами управління. Отримання Україною статусу країни-кандидата в члени ЄС актуалізує

завдання розвитку місцевої демократії відповідно до існуючих стандартів та принципів, дотримання їх саме сформованими органами.

Тобто складається ситуація, коли нормативні вимоги, що мають визначати зміст реформ з боку європейської спільноти підтримуються на рівні громад та проявляються у високій соціальній згуртованості, мають значний потенціал трансформації у показники соціально-економічного розвитку за умови забезпечення прозорості та ефективності функціонування органів управління. Це означає, що в Україні трансформація місцевої політики відбувається і за моделлю «зверху – вниз», і за схемою «знизу-вверх». Бюрократичний прошарок намагається зберегти доступ до ресурсів та намагається адаптуватись до нових умов. Однак пришвидшений рух в напрямку євроінтеграції дозволить посилити інструментарій здійснення реформ та забезпечить повноцінне функціонування системи місцевої демократії.

Загалом це свідчить про необхідність удосконалення механізмів розвитку місцевої демократії, що має відбуватись на основі повноцінного використання базисних принципів публічного управління з орієнтирами на євроінтеграцію.

Огляд літератури. Питання імплементації європейських принципів публічного управління на місцевому рівні певною мірою досліджені як зарубіжними, так і українськими вченими.

Безумовно основні базисні положення публічного управління регламентуються правовими документами ЄС. Однак не менш важливими є праці науковців, які вивчають зарубіжний досвід, оскільки саме досвід інших країн формує інформаційну базу варіативного використання механізмів розвитку місцевої демократії.

Увага українських вчених зосереджена на вивченні як загальних питань розвитку місцевої демократії в країні, так і впровадження передових європейських практик.

Так, Січкара О. та Баштанник В. [10] зазначають, що головна мета реформ полягає у побудові децентралізованої моделі організації влади, яка була б

спроможна в умовах ринкової економіки результативно та ефективно впливати на процеси соціально-економічного розвитку територій.

Безпосередньо європейський досвід розвитку місцевої демократії досліджено в працях [8, 12-15].

Божук І.І та Фоменко Ю.О. [1], Глущенко Ю.А. [2], Лациба М.В. та інш. [5], Нікітенко Л.О. та Л. В. Ковальчук Л.В. [6] досліджували питання розвитку місцевої демократії в Україні в контексті проблем та подальших реформ. Так, дієвим механізмом розвитку місцевої демократії є громадський бюджет, який розглядається в роботах Глущенко Ю.А. [2], Божук І.І. та Фоменко Ю.О. [1], Фоменка Ю.О. [11]. Саме громадський бюджет забезпечує громадян можливістю ухвалювати рішення щодо розподілу коштів місцевих бюджетів. Однак використання навіть такого дієвого механізму стикається з проблемами. Божук І.І. та Фоменко Ю.О. [1] щодо перешкод забезпечення ефективного використання даного механізму вказують низький рівень громадської активності. Серед основних заходів долання цих перешкод вчені пропонують місцевому самоврядуванню організувати зустрічі, тренінги, семінари з метою підвищення рівня обізнаності населення.

Дослідження особливостей розвитку місцевої демократії в умовах пандемії розкрито в праці Кравчук В., Юхименко С. та Нещерет М. [7]. Пандемія стала викликом для соціальної згуртованості громадян, однак спрямувала процеси удосконалення механізмів розвитку місцевої демократії на пошук цифрових інструментів комунікацій та прийняття рішень.

Тобто значний прогрес у питаннях розвитку місцевої не є підставою для припинення досліджень безпосередньо питань удосконалення інструментарію здійснення публічного рівня на локальному рівні.

Метою статті є дослідження основних принципів публічного управління, імплементація яких дозволить забезпечити розвиток місцевої демократії відповідно до принципів ЄС.

Основна частина. Розвиток демократії передбачає імплементацію базисних принципів публічного управління на всіх рівнях, в тому числі, на

місцевому рівні. Кожна держава вибудовує адміністративну організацію, яка характеризується певним розподілом повноважень між місцевими органами влади та центральним урядом.

Місцеве самоврядування – це мережа зв'язків, які формуються в процесі виконання законом функцій та повноважень органами влади з делегованими населенням повноваженнями. Саме органи місцевого самоврядування знаходяться на лінії постійного контакту з різними представниками місцевої спільноти, а отже ця взаємодія повинна спрямовувати загальні зусилля на загальні цілі.

Ключова мета реалізації концепції місцевої демократії полягає у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону в інтересах громади. Однак цілі місцевої демократії виходять далеко за межі регіону та сприяють загалом розвитку країни. Місцева демократія, як зазначається в Доповіді світового банку [20], відіграє важливу роль у боротьбі з бідністю. Той факт, що показники соціально-економічного розвитку України залишається на низькому рівні свідчить про необхідність активізації реформ на місцевому рівні та перетворення регіонів у потужні «точки» росту.

Не менш важливою є роль у вирішенні проблем навколишнього середовища. Сотні міст взяли курс на покращення екологічної стійкості: боротьба з викидами, землекористування та транспорт, будівельні стандарти, контроль щільності, переробка твердих відходів та багато інших аспектів розвитку міст, які часто підпадають під юрисдикцію місцевої влади.

Зміна вимог та викликів, драйверів та потреб зумовлюють трансформацію реальних процесів, які потребують застосування і певних адаптованих чи доповнених переліків принципів.

Важливим чинником та умовою розвитку інструментів місцевої демократії в останні роки стали інформаційні технології, які дозволяють розширити форми застосування ІКТ для забезпечення прав громадян та перехід до «е-демократії». Зважаючи на той факт, що відбувається стрімкий розвиток цифровізації та розширення спектру інструментів цифрової демократії, виникає

потреба перегляду ключових принципів публічного управління на місцевому рівні та їх адаптацію відповідно до можливостей та загроз їх застосування.

Розвиток та поширення цифрових інструментів у сфері публічного управління, серед іншого, дозволяє долати перешкоди розвитку місцевої демократії. Серед ключових перешкод більшість вчених [18] називають орієнтири політичної еліти, яка може декларувати цілі демократизації, а на практиці зберігати інтерес до корупційних дій. Навіть в Литві політична еліта, яка офіційно ототожнює себе з демократичними процесами, однак на практиці досить часто переважає лише декларація про наміри. Ще одним аспектом протидії органів місцевого самоврядування є пряме ігнорування місцевими адміністраціями демократії та її принципів [19].

Таким чином, під дією тих чи інших чинників відбуваються певні зміни у трендах розвитку місцевої демократії, які передбачають розширення форм, методів, інструментів, а отже потребує осмислення і принципів управління.

В країнах ЄС, незважаючи на певні відмінності, місцева демократія має належне поширення та розвивається далі. Це пов'язано з тим, що ще в 1985 році було прийнято та ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування. ЄС визнав місцеве самоврядування керівним принципом.

Так, досвід Швейцарії вивчається в праці [17]. Швейцарія має давні традиції прямої демократії на локальному рівні, муніципалітети користуються значною свободою дій та автономією. Однак це досвід має суттєве обмеження, муніципалітети Швейцарії дуже малі і автори відстоюють ідею невеликих муніципалітетів, оскільки це дозволяє використовувати механізми соціального контролю та особистого знайомства між виборцями і кандидатами.

Нефас С. [18] розглядає досвід Литви та зазначає, що пошук шляхів посилення залучення громадськості до демократичних процесів на рівні місцевого самоврядування є одним з ключових питань, адже країна лише три десятиліття звільнилась від тоталітаризму.

Саме тому ефективне функціонування органів місцевого самоврядування є ключовою умовою не просто формального руху України в напрямку ЄС, а

реальним підґрунтям для системних трансформацій суспільства. Основою спрямування процесів розвитку місцевої демократії у необхідному євроінтеграційному напрямку доцільно керуватись досвідом провідних країн та основними принципами управління, сформульованими в ЄС.

Всю сукупність положень, які можна вважати принципами, що так чи інакше регламентують розвиток місцевої демократії, доцільно певним чином систематизувати та виокремити ключові.

Безпосередньо принципи публічного управління як основа удосконалення механізмів розвитку місцевої демократії, сформовані на основі Європейської хартії місцевого самоврядування, пропонуються для використання в Україні вченими Шаровим Ю. та Чикаренко І. [12]. Серед найбільш значимих слід вказати такі принципи: гармонізованого керованого розвитку, забезпечення високої якості публічних послуг; регулярного зворотного зв'язку з громадою; кластерного підходу до організації територіального співробітництва; постійного розвитку системи управління громадою та постійного розвитку персоналу органів муніципального управління.

Куценко Т.Ф., Пінтелей І.В. [8] здійснили групування європейських стандартів, які впливають на муніципальне управління та запропонували здійснити їх групування на п'ять груп: Міжнародні стандарти у сфері прав людини, їх захисту, Стандарти у сфері місцевої та регіональної демократії, Європейські стандарти публічної служби, Стандарти міжнародної організації з питань стандартизації, Етичні правила (стандарти поведінки). Саме такий комплексний підхід до реалізації європейських принципів дозволить здійснити комплекс необхідних реформ.

Основні принципи адміністративного права, які регламентують публічне управління та є загальними для західноєвропейських країн, це:

1. Принцип надійності і передбачуваності державного управління. Верховенство права є багатостороннім механізмом надійності та передбачуваності. Він передбачає принцип «управління через закон». По суті, верховенство права означає, що державна адміністрація повинна виконувати

свої обов'язки відповідно до закону. Органи державної влади приймають свої рішення, дотримуючись загальних правил або принципів, які неупереджено застосовуються до будь-кого, хто входить у сферу їх застосування.

2. Принцип відкритості і прозорості. Відкритість передбачає, що адміністрація доступна для зовнішнього контролю, а прозорість передбачає, що при уважному розгляді його можна «побачити наскрізь» з метою ретельного вивчення та нагляду. Відкритість і прозорість також є необхідними інструментами верховенства права, рівності перед усіма закон і відповідальність.

3. Принцип підзвітності. Будь-який адміністративний орган повинен нести відповідальність за свої дії до інших адміністративних, законодавчих або судових органів. Підзвітність також вимагає, щоб ні влади повинні бути звільнені від контролю або перегляду з боку інших.

4. Принцип ефективності та результативності. Ефективність – це характерна управлінська цінність, яка полягає в підтримці хорошого співвідношення між використаними ресурсами та досягнутими результатами.

Ключовим документом, який регламентує розвиток і принципи діяльності безпосередньо органів місцевого самоврядування є Європейська Хартія місцевого самоврядування. Саме Європейська Хартія [3] ще в Преамбулі визначає, для країн, які її підписали, обов'язковість таких положень, які можна вважати базисними принципами:

втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням;

органи місцевого самоврядування є однією з головних підвалин будь-якої демократичної системи;

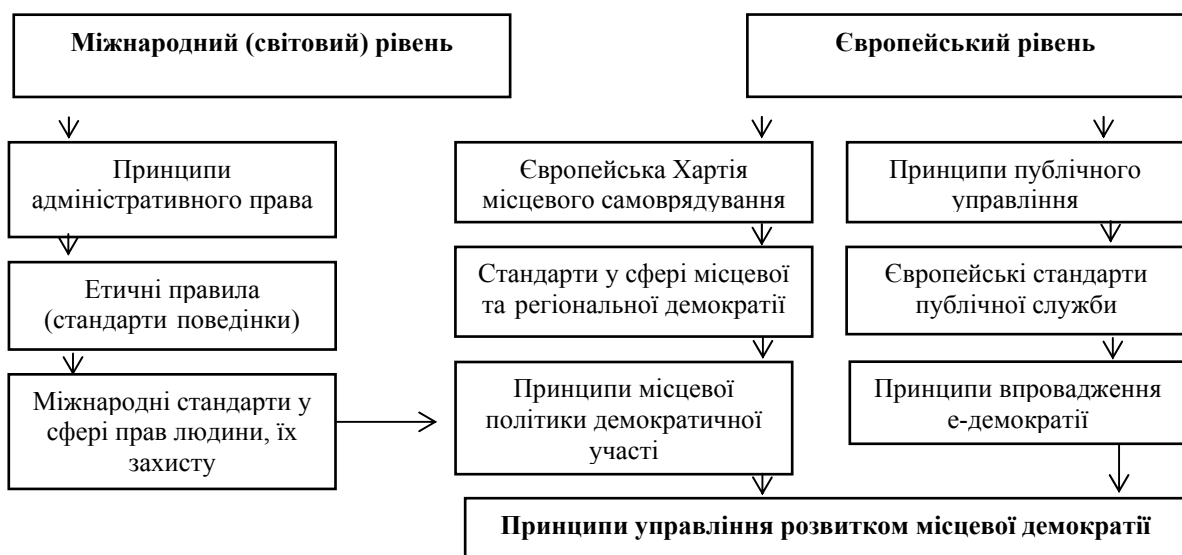
існування органів місцевого самоврядування, наділених реальними повноваженнями, може забезпечити ефективне і близьке до громадянина управління.

Серед важливих принципів, яких дотримуються органи місцевого самоврядування в роботі [19] вказують: прозорість, підзвітність, вирішення спільних місцевих проблем, фінансова та адміністративна автономія.

Значні можливості розвитку місцевої демократії в ЄС відкрились з прийняттям Європейської Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні [21], яка була затверджена Комітетом Міністрів Ради Європи у 2008 році. Стратегія визначила 12 принципів доброго демократичного врядування: чесне проведення виборів, зворотний зв'язок, ефективність та результативність, відкритість і прозорість, верховенство права етична поведінка, компетентність і спроможність, інноваційність та відкритість до змін, сталий розвиток та стратегічна орієнтація, раціональне управління фінансами, права людини та соціальна згуртованість, підзвітність.

На основі зазначеної Стратегії в Україні Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства на 2016-2020 роки, котра визначала принципи доброго демократичного врядування та конкретизувала їх через чотири стратегічні напрямки реалізації.

Узагальнюючи все вище викладене окреслимо предметну сферу формування принципів управління розвитком місцевої демократії (рис.1).

Рис. 1. Предметна сфера формування принципів управління розвитком місцевої демократії

Джерело: розробка автора

Таким чином, принципи управління розвитком місцевої демократії формуються на основі принципів публічного управління та конкретизують

сферу їх застосування, а саме систему місцевого самоврядування. При цьому слід зауважити, що принципи не можуть бути незмінними. Нова реальність, яка формується в Європі через війну в Україні, вимагає адаптивності та швидкості реагування на нові виклики місцевого самоврядування, і не лише в Україні. Саме тому місцеве самоврядування має характеризуватись високою динамікою реагування на виклики та загрози, високою активністю у вирішенні широкого спектру питань, зокрема, соціальної ізоляції, швидкого розгортання системи оповіщення населення про надзвичайні ситуації в регіоні, створення безпечних умов для проживання переміщеного населення, формування систем територіальної оборони, тощо.

Основним напрямом, за яким відбувається динамічний розвиток демократії – є е-демократія.

Е-демократія спрямована на використання ІКТ в демократичних процесах, що дозволяє: посилити рівень залучення громадян до публічного життя; забезпечити прозорість процесу прийняття рішень; покращити реакцію органів влади на звернення громадян; залучати громадян до процесу прийняття рішень. ІКТ відривають широкі можливості для цифровізації цілої низки процесів в сфері місцевої демократії. Так, повний перелік механізмів, які використовуються в рамках реалізації е-демократії, включає перелік з 20 положень: е-політичні компанії; е-управління стосунками із громадянами (E-CiRM); е-скарги; е-консультації; еконсульство/посольство; веб-трансляції та е-демократія; е-дискусії; е-ініціативи; е-журналістика; Ігри та е-демократія; е-правосуддя; е-законотворення; е-омбудсмен; е-партія; е-петиція; е-політик; е-парламент; е-просторове планування; е-голосування; взаємодія з громадянами на локальному рівні; інструменти інформаційного менеджменту; е-участь у бюджетному процесі; е-менеджмент внутрішньопартійного життя; єдиний урядовий портал; е-демократія соціальних мереж; навігатор виборів.

В Рекомендаціях Ради Європи щодо електронної демократії [16] визначено наступні принципи е-демократії: посилення демократії, доповнення

традиційних процесів демократії, здійснення «доброго врядування», долучення заінтересованих сторін до демократичних процесів, інших.

Україна вже має значний досвід використання інструментів е-демократії, зокрема, щодо е-демократії: е-звернення, е-петиції, е-обговорення, е-закупівлі, е-бюджети, е-громадські бюджети (участі). Деякі міста самостійно створюють різні сервіси, як-то е-петиції, електронні черги до дитячих садків чи портали відкритих даних, а інші – використовують електронні платформи, наприклад «Єдина система місцевих петицій» чи «Розумне місто», котрі поєднують у собі декілька е-інструментів участі [4].

В Україні створено вебпортал «Єдина платформа місцевої електронної демократії» (e-DEM) став єдиним вікном доступу до чотирьох інструментів електронної демократії: громадський бюджет, місцеві електронні петиції, відрите місто та консультації з громадськістю.

Таким чином, сфера публічного управління і в частині регламентації, і в частині практичного інструментарію постійно розвивається.

Висновки. Принципи публічного управління в контексті розвитку місцевої демократії, незважаючи на високий рівень їх розробленості, не можуть сприйматись як догма. Зміна умов та трендів не лише суспільного розвитку, а й науково-технічного прогресу, соціально-політичної ситуації впливають і змінюють не лише принципи, а механізми розвитку місцевої демократії.

Рух України до ЄС визначає безальтернативне завдання впровадження принципів публічного управління щодо розвитку місцевої демократії, які розробляються та переглядаються на рівні ЄС. Формалізація цих процесів в Україні відбувається належним чином, однак реалізація значної кількості принципів наштовхується на перешкоди та спротив. За таких умов важливим стає не лише імплементація принципів, а й створення дієвих механізмів їх реалізації.

Інноваційним напрямом розвитку місцевої демократії стала е-демократія, яка базується на перевагах технологій ІКТ та розширює можливості громадян брати участь у реалізації цілей розвитку територіальних громад. Ключовою

перешкодою розвитку механізмів е-демократії на місцевому рівні є рівень цифрових навичок населення та «цифрова нерівність» окремих територіальних громад.

Потребують подальшого дослідження питання впровадження цифровізації у процесі розвитку місцевої демократії.

Література

1. Божук І.І., Фоменко Ю.О. 2020 Громадський бюджет як інструмент розвитку місцевої демократії. *Порівняльно-аналітичне право*. 297-299.
2. Глущенко Ю.А. Партиципаторний бюджет як інноваційний інструмент управління на місцевому рівні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління*. 2017. № 4. С. 100-106.
3. Європейська Хартія місцевого самоврядування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
4. Інструменти е-демократії у містах України. Інформаційно-аналітичний довідник / А. Ємельянова М. Довбенко, П. Завадська, Д. Хуткий, С. Лобойко, М. Наход; За ред. С. Лобойка, М. Находа, Д. Хуткого. К., 2017. 58 с
5. Місцева демократія в Україні: нові стандарти / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. : М. В. Лациба, І. М. Лукеря, О. Л. Ващук-Огданська. К. : Агентство «Україна», 2013. 236 с.
6. Нікітенко Л.О., Л. В. Ковальчук Л.В. Стан розвитку місцевої демократії в Україні та за кордоном: порівняльний аспект. *Актуальні проблеми держави і права*, 2021, №92. URL: <http://apdp.onua.edu.ua/index.php/apdp/article/view/3263>.
7. Кравчук В., Юхименко С., Нещерет М. *Інструменти місцевої демократії в умовах пандемії Covid-19*. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2021. 27 с.
8. Куценко Т.Ф., Пінтелей І.В. Європейські стандарти муніципального управління в контексті реформи децентралізації. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 122–127.

9. Оновлено актуальний перелік громад у районах бойових дій, на ТОТ та тих, що в оточенні. URL: <https://minre.gov.ua/news/onovleno-aktualnyu-perelik-gromad-u-rayonah-boyovyh-diy-na-tot-ta-tyh-shcho-v-otochenni-14>

10. Січкара О., Баштанник В. Становлення та розвиток механізмів місцевої демократії в контексті європеїзації територіальної організації влади. *Державне управління та місцеве самоврядування*: 2009. Вип. 3. URL: [http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03\(3\)/09soktov.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03(3)/09soktov.pdf)

11. Фоменко Ю.О. Перспективи розвитку партиципаторного (громадського) бюджету в Україні. Фіскальна політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки. 2017. С. 313–314

12. Шаров Ю., Чикаренко І. Європейські стандарти публічного управління: проекція на муніципальний рівень. *Державне управління та місцеве самоврядування*, 2010. Вип. 1 (4). С. 295-304 URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01\(4\)/10syppmr.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01(4)/10syppmr.pdf)

13. Шумляев І. Вплив європейських норм партисипативної демократії на підвищення рівня участі громадян України в місцевому самоврядуванні. *Аспекти публічного управління*, 2021. Том 9, № 1, С. 113-120.

14. Cioclea, Alexandra Ema (2012) : Principles of the European Administrative Space and their Impact on Performance in Public Organizations, Centre for European Studies, Iasi, Vol. 4, Iss. 3, pp. 288-295.

15. European Principles for Public Administration. 1999. SIGMA Papers no.27. OECD, 29 p.

16. Indicatives Guides and Glossary relating to Recommendation Rec (2009) 1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy).

17. Ladner A. 2002. Size and direct democracy at the local level: the case of Switzerland. *Environment and Planning C: Government and Policy* 2002, volume 20, pages 813-828.

18. Nefas S. 2014. Local Democracy and Instruments of its Functionality in Local Self-government in Lithuania: Case Study of Alytus and Sirvintos Municipalities International Journal of Arts and Commerce Vol. 3 No. 2, 70-80.

19. Özden K. Local Governments and Democracy: Impossible or Indispensable Pairs? European Journal of Economic and Political Studie. 2012. 131-141.

20. Decentralization and local democracy in the world First UCLG Global Report. The World Bank. 2008, 349 p.

21. 15th session of the Conference of European Ministers responsible for local and regional government (Valencia, 15-16 October 2007) – Report by the Secretary General.

References

1. Bozhuk, I.I. and Fomenko, Yu.O. (2020), “The public budget as a tool for the development of local democracy”, *Porivnialno-analitychne parvo*, vol. 5, pp. 297-299.

2. Hlushchenko, Yu.A. (2017), “Participatory budget as an innovative management tool at the local level”, *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Seriiia : Derzhavne upravlinnia*, vol. 4, pp. 100-106.

3. Council of Europe (1985), “European Charter of Local Self-Government”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (Accessed 10 Sept 2022).

4. Yemelyanova, A. Dovbenko, M. Zavadaska, P. Khutkii, D. Loboyko, S. and Nakhod, M. (2017), *Instrumenty e-demokratii u mistakh Ukrainy. Informatsijno-analitychnyj dovidnyk* [Tools of e-democracy in Ukrainian cities. Informational and analytical guide], Kyiv, Ukraine.

5. Latsiba, M. V. Lukerya, I. M. and Vashchuk-Ogdanska, O. L. (2013), *Mistseva demokratiia v Ukraini: novi standarty* [Local democracy in Ukraine: new standards], Ukr. independent flight center research. Agency "Ukraine", Kyiv, Ukraine.

6. Nikitenko, L.O. and Kovalchuk, L.V. (2021), “The state of development of local democracy in Ukraine and abroad: a comparative aspect”, *Aktualni problemy derzhavy i prava*, vol. 9, available at: <http://apdp.onua.edu.ua/index.php/apdp/article/view/3263> (Accessed 10 Sept 2022).

7. Kravchuk, V., Yukhymenko, S. and Nescheret, M. (2021), *Instrumenty mistsevoi demokratii v umovakh pandemii Covid-19* [Tools of local democracy in the conditions of the Covid-19 pandemic], Institute of Economic Research and Political Consultations, Kyiv, Ukraine.

8. Kutsenko, T.F. and Pinteley, I.V. (2021), “European standards of municipal management in the context of decentralization reform”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 122–127.

9. Ministry for Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine (2022), “Updated the current list of communities in the areas of hostilities, on the TOT and those in the surrounding area”, available at: <https://minre.gov.ua/news/onovleno-aktualnyy-perelik-gromad-u-rayonah-boyovyh-diy-na-tot-ta-tyh-shcho-v-otochenni-14> (Accessed 10 Sept 2022).

10. Sichkar, O. and Bashtannyk, V. (2009), “Formation and development of mechanisms of local democracy in the context of the Europeanization of the territorial organization of power”, *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, vol. 3, available at: [http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03\(3\)/09soktov.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03(3)/09soktov.pdf) (Accessed 10 Sept 2022).

11. Fomenko, Yu.O. (2017), “Prospects for the development of the participatory (public) budget in Ukraine”, *Fiskalna polityka: teoretychni ta praktychni aspekty yurydychnoi nauky*, pp. 313–314.

12. Sharov, Yu. and Chikarenko, I. (2010), “European standards of public management: projection to the municipal level”, *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, [Online], vol. 1(4), pp. 295-304, available at: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01\(4\)/10syppmr.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01(4)/10syppmr.pdf) (Accessed 10 Sept 2022).

13. Shumlyayev, I. (2021), “The influence of European norms of participatory democracy on increasing the level of participation of Ukrainian citizens in local self-government”, *Aspekty publichnoho upravlinnia*, Vol 9, no. 1, pp. 113-120.

14. Cioclea, A. E. (2012), “Principles of the European Administrative Space and their Impact on Performance in Public Organizations”, *Centre for European Studies*, Vol. 4, no. 3, pp. 288-295.

15. OECD (1999), “European Principles for Public Administration”, SIGMA Papers, vol.27.

16. Council of Europe (2009), “Indicatives Guides and Glossary relating to Recommendation Rec (2009) 1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy)”, available at: https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf (Accessed 10 Sept 2022).

17. Ladner, A. (2002), “Size and direct democracy at the local level: the case of Switzerland”, *Environment and Planning: Government and Policy*, vol.20, pp. 813-828.

18. Nefas, S. (2014), “Local Democracy and Instruments of its Functionality in Local Self-government in Lithuania: Case Study of Alytus and Sirvintos Municipalities”, *International Journal of Arts and Commerce*, Vol. 3, No. 2, pp.70-80.

19. Özden, K. (2012), “Local Governments and Democracy: Impossible or Indispensable Pairs? ”, *European Journal of Economic and Political Studie*, vol.12, pp.131-141.

20. The World Bank (2008), Decentralization and local democracy in the world First UCLG Global Report, The World Bank, Washington, D.C., U.S..

21. Council of Europe (2007), 15th session of the Conference of European Ministers responsible for local and regional government, Report by the Secretary General, Valencia, 15-16 October.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2022 р.